วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

ผลของโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อม ในเกษตรกร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

EFFECTS OF A KNOWLEDGE AND ATTITUDE ENHANCEMENT PROGRAM TO MODIFY RISK BEHAVIORS RELATED TO KRATOM USE AMONG FARMERS IN KHAO PANG KRAI SUBDISTRICT, HUA SAI DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

Received: May 26, 2025
Revised : August 15, 2025
Accepted: September 15, 2025

จีรารัตน์ อุ่นเพ็ญ[1], อัษฎาวุฒิ โยธาสุภาพ[1*], สิริยาพร จันทร์ชู[1], วริสา สง่าพาโชค[1], อาทิตยา เหลืองประเสริฐ[1], ลักษมี บัวสัมฤทธิ์[1]

Jeerarat Aunpen[1], Aussadawut Yothasupap[1*], Siriyaporn Janchoo[1], Warisa Sangaphachok[1], Artittaya Lerngphasert[1], Laksami Buasamrit[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการทดลองกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อมในเกษตรกร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกร 40 คน ที่คัดเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูล 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนเข้าร่วม หลังเข้าร่วม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม และโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติฯ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม และโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Paired-Samples T-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนซ้ำ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 40 คน เป็นเพศชายร้อยละ 70.0 เมื่อเปรียบเทียบผลในแต่ละช่วง พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเสี่ยง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า หลัง 12 สัปดาห์ กลุ่มตัวอย่างมีความรู้อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 100.0 ทัศนคติและพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 92.5 ร้อยละ 87.5 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า โปรแกรมมีประสิทธิผลในการเพิ่มความรู้ ปรับทัศนคติ และลดพฤติกรรมเสี่ยง โดยอาศัยการสร้างความรู้และความตระหนักผ่านกระบวนการสุขศึกษา อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มีข้อจำกัด ได้แก่ ไม่มีกลุ่มเปรียบเทียบ ขนาดกลุ่มตัวอย่างเล็ก มาจากพื้นที่เดียว และระยะติดตามสั้น

คำสำคัญ: โปรแกรมสร้างเสริม, พืชกระท่อม, พฤติกรรมเสี่ยง

[1] คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

Faculty of Public Health, Valaya Alongkorn Rajabhat University Under the RoyalPatronage

*Corresponding author E-mail: aussadawut.yo@vru.ac.th

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

Abstract

This research employed a quasi-experimental design with a one-group pretest-posttest aimed at examining the effects of a knowledge and attitude enhancement program on modifying risky behaviors related to kratom use among farmers in Khao Pang Krai Sub-district, Hua Sai District, Nakhon Si Thammarat Province. The sample consisted of 40 farmers from the aforementioned area, selected through purposive sampling. The study utilized a three-phase measurement approach: baseline (pre-program), 8 weeks post-intervention, and 12 weeks follow-up. Data collection instruments included structured questionnaires and the knowledge and attitude enhancement program intervention. Data were analyzed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) and inferential statistics (Paired-Samples t-test and repeated-measures ANOVA).

The results revealed that 70.0% of participants were male. Comparisons across the three time points indicated statistically significant differences (p-value < 0.05) in knowledge, attitudes, and risk behaviors. At 12 weeks, all participants (100.0%) demonstrated a high level of knowledge, while 92.5% and 87.5% exhibited moderate levels of attitudes and risk behaviors, respectively.

In conclusion, the intervention program effectively increased knowledge, improved attitudes, and reduced risky behaviors related to kratom use in a sustained manner by emphasizing knowledge development, awareness building, and health behavior modification through structured health education processes. Study limitations include the absence of a control group, a small sample size from a single geographic location, and a potentially insufficient follow-up duration for long-term assessment.

Keywords: Enhancement program, Kratom (*Mitragyna speciosa*), Risk behaviors

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

บทนำ

กระท่อม (*Mitragyna speciosa* Korth.) เป็นพืชพื้นบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย มีการใช้ประโยชน์ในทางแพทย์แผนพื้นบ้านเป็นเวลาหลายร้อยปี ใบกระท่อมนิยมเคี้ยวสดๆ หรือชงดื่มในรูปชา เพื่อบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ลดความเหนื่อยล้า และเพิ่มสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้ที่ทำงานหนัก โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานเกษตร ประมง และก่อสร้าง[1-2] ต่อมาวันที่ 24 สิงหาคม 2564 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ถอดพืชกระท่อม (Mitragyna speciosa) ออกจากบัญชียาเสพติดประเภทที่ 5[3] ทำให้การใช้ การปลูก และการจำหน่ายพืชกระท่อมในประเทศถูกกฎหมาย ส่งผลให้การใช้กระท่อมแพร่หลายทั้งในเขตเมืองและชนบท สะท้อนทั้งมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมซึ่งส่งผลต่อสุขภาพ[4] การใช้พืชกระท่อมอย่างไม่เหมาะสมได้กลายเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญในประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนเกษตรกรรมในชนบท กระท่อมซึ่งเป็นพืชสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยาพื้นบ้านได้รับการใช้เพิ่มขึ้นในกลุ่มคนที่ไม่ได้ใช้เพื่อการรักษาส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและการเสพติด จากรายงานสถานการณ์การใช้สารเสพติด พ.ศ. 2562 พบว่า อัตราการใช้กระท่อมในประเทศไทยอยู่ที่ 31.91 คนต่อประชากร 1,000 คน โดยพบมากที่สุดในกรุงเทพมหานคร (34.47 คนต่อ 1,000 คน) รองลงมา คือ ภาคใต้ (21.4 คนต่อ 1,000 คน) และภาคกลาง (7.81 คนต่อ 1,000 คน) ตามลำดับ การใช้กระท่อมพบในเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในอัตราส่วน 4.57:1 โดยกลุ่มอายุที่มีการใช้สูงสุด คือ 45-65 ปี รองลงมา คือ ช่วงอายุ 20-24 ปี และ 25-44 ปี[5] ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การใช้กระท่อมเป็นพฤติกรรมที่พบได้ทั้งในวัยทำงานและผู้สูงอายุ และกำลังขยายตัวในหลายพื้นที่ของประเทศ สำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราชก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ตอนใต้ของไทย และมีการใช้กระท่อมมาอย่างยาวนาน ซึ่งประชาชนมักนำกระท่อมมาใช้เพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อย เพิ่มพลังงานขณะทำงาน และดูแลสุขภาพตนเองในชีวิตประจำวันอย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีรูปแบบการใช้กระท่อมที่ ได้แก่ การเคี้ยวใบสดและต้มน้ำดื่ม ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้กระท่อม ได้แก่ เพศ (ผู้ชายใช้มากกว่า) อายุ (กลุ่มวัยทำงาน 31-40 ปี ใช้มาก) ระดับการศึกษา (มัธยมต้นใช้มาก) ประสบการณ์การใช้กระท่อม ปัจจัยด้านปัจจัยนำ เช่น ความรู้ การรับรู้ประโยชน์ และทัศนคติ ปัจจัยเอื้อ เช่น แหล่งที่ได้มาและค่าใช้จ่าย มีผลต่อการใช้กระท่อม[4] อย่างไรก็ตามแม้ว่า กระท่อมจะมีคุณค่าทางสมุนไพรแต่การใช้โดยขาดความรู้ที่ถูกต้องและทัศนคติที่เหมาะสม อาจนำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยง เช่น การใช้ในปริมาณมากเกินไป การผสมกับสารอื่น หรือการใช้ในกลุ่มเยาวชน ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการเสพติดและผลกระทบต่อสุขภาพและสังคม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้พืชกระท่อม ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโทษและผลกระทบของการใช้ที่ไม่เหมาะสมรวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ตระหนักถึงความเสี่ยงและผลเสียที่อาจเกิดขึ้น[6]

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

ปัจจุบันมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้กระท่อมในชุมชนแต่ยังขาดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาและประเมินผลโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการใช้กระท่อมอย่างแพร่หลาย เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับการใช้กระท่อม เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาผลของโปรแกรมสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมและทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้กระท่อมในกลุ่มประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาและประยุกต์ใช้โปรแกรมที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้กระท่อมที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อมในเกษตรกร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดการวิจัย

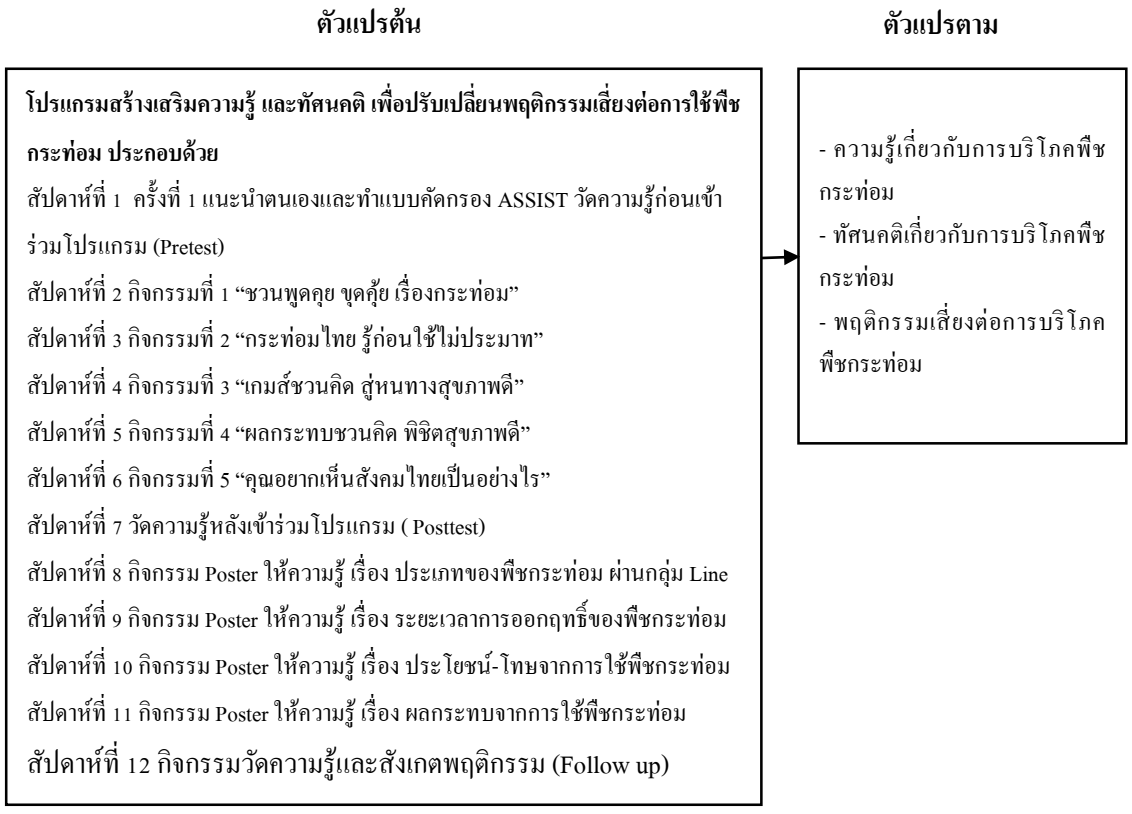

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง (Quasi-experimental research, one group pretest-posttest design) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อมในเกษตรกร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม และระยะติดตาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรในตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช อายุ 20-59 ปี จากการคำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป G*Power โดยกำหนด Means : Difference from constant (one sample case) โดยกำหนด Effect size เท่ากับ 0.50, err prop เท่ากับ 0.05, power เท่ากับ 0.90 ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 36 คน เพื่อทดแทนการสูญหายของกลุ่มตัวอย่างที่อาจเกิดขึ้น (Dropped out) จึงเพิ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 10 ดังนั้น จึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 40 คน

เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) ได้แก่ 1) เกษตรกรเพศชาย และเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช อายุ 20-59 ปี 2) ผู้ที่ผ่านเกณฑ์การตอบแบบคัดกรอง ASSIST V 3.1[7] มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้กระท่อมระดับปานกลางขึ้นไป และ 3) เข้าใจภาษาไทย สามารถตอบแบบสอบถามได้

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria) ได้แก่ 1) ผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมโปรแกรมได้สม่ำเสมอ 2) ผู้ที่มีโรคประจำตัวที่รุนแรง และ 3) ผู้ที่มีปัญหาทางจิตเวช

การสุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร ในตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช อายุ 20-59 ปี โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร อายุระหว่าง 20–59 ปี และผ่านเกณฑ์การตอบแบบคัดกรอง ASSIST V 3.1 โดยมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้กระท่อมในระดับปานกลางขึ้นไป ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยติดต่อผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ เพื่อขอความยินยอมเข้าร่วมการศึกษาจนครบจำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. โปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อมในเกษตรกรฯ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 “ชวนพูดคุย ขุดคุ้ย เรื่องกระท่อม” กิจกรรมที่ 2 “กระท่อมไทย รู้ก่อนใช้ไม่ประมาท” กิจกรรมที่ 3 “เกมส์ชวนคิด สู่หนทางสุขภาพดี” กิจกรรมที่ 4 “ผลกระทบชวนคิด พิชิตสุขภาพดี” กิจกรรมที่ 5 “คุณอยากเห็นสังคมไทยเป็นอย่างไร” โปรแกรมดำเนินการต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ โดยมีการติดตามผลเพิ่มเติมอีก

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

4 สัปดาห์ ในช่วงการติดตาม ผู้วิจัยจัดส่งโปสเตอร์ให้ความรู้เกี่ยวกับพืชกระท่อม ผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์กลุ่ม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและส่งเสริมการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับการอบรม

2. แบบสอบถามโดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และประยุกต์ใช้แนวข้อคำถามจากการทบทวนปัญหา แนวคิดทฤษฎี และงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน โรคประจำตัว และรูปแบบการบริโภคพืชกระท่อม ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมมีจำนวน 10 ข้อตอบถูก ให้ 1 คะแนน ตอบผิด ให้ 0 คะแนน โดยใช้เกณฑ์แบ่งอันตรภาคชั้น อิงกลุ่มของ Bloom (1975)[8] การแปลผลคะแนน 3 ระดับ คือ ความรู้อยู่ในระดับมาก ได้คะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป (ช่วงคะแนน 8-10 คะแนน) ความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ได้คะแนนร้อยละ 60-79.99 ขึ้นไป (ช่วงคะแนน 6-7 คะแนน) และความรู้อยู่ในระดับต่ำ ได้คะแนนต่ำกว่า 60 (ช่วงคะแนน 0-5 คะแนน) ส่วนที่ 3 ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม จำนวน 10 ข้อ ลักษณะของแบบประเมินเป็นเชิงบวกทุกข้อ เป็นแบบมาตรประเมินรวมค่ามีมาตรวัด 5 ระดับ โดยการให้คะแนน 1-5 ตามลำดับ ใช้เกณฑ์แบ่งอันตรภาคชั้นอิงกลุ่มของ Best (1970)[9] คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-2.33 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับไม่ดี คะแนนระหว่าง 2.34-3.67 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง คะแนนระหว่าง 3.68-5.00 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับดี และส่วนที่ 4 พฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม จำนวน 10 ข้อเป็นแบบมาตรประเมินรวมค่ามีมาตรวัด 5 ระดับ โดยการให้คะแนน 1-3 ตามลำดับ ใช้เกณฑ์แบ่งอันตรภาคชั้นอิงกลุ่มของ Best (1970)[9] คะแนนระหว่าง 1.00-1.67 หมายถึง พฤติกรรมอยู่ในระดับเสี่ยงมาก คะแนนระหว่าง 1.68-2.35 หมายถึง พฤติกรรมอยู่ในระดับเสี่ยงปานกลาง คะแนนระหว่าง 2.36-3.00 หมายถึง พฤติกรรมอยู่ในระดับเสี่ยงน้อย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย 1. โปรแกรมสร้างเสริมความรู้และทัศนคติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อมในเกษตรกรฯ ประกอบด้วย 1) จัดทำโครงร่างโปรแกรมฯ 2) เสนอโครงร่างโปรแกรมฯ ต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และ 3) ปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมฯ ก่อนนำไปใช้จริง และ 2. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 1) สร้างเครื่องมือโดยครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์การวิจัย 2) นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และปรับปรุงผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 [10]โดยพบว่า IOC มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.91 3) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยแบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมโดยใช้วิธี KR-20 พบว่า ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81 การหาความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรหาค่า Cronbach's Alpha coefficient พบว่า แบบสอบถามด้านทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม ด้านพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม ค่าเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 ร่วมทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

การวิเคราะห์ข้อมูล

ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Paired-t tests และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (One Way Repeated Measures ANOVA) ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธี Bonferroni

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เลขที่ COA No.0060/2567 ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2567 กลุ่มตัวอย่างทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินวิจัยโดยพิทักษ์สิทธิด้วยความสมัครใจ และมีสิทธิ์ออกจากวิจัยได้ตลอดโครงการวิจัย

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ จำนวน 40 คน มีผู้เข้าร่วมโปรแกรมจำนวน 40 คน คิดเป็นอัตราการเข้าร่วมโปรแกรม ร้อยละ 100.0 โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 70.0 และเพศหญิงร้อยละ 30.0 มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ร้อยละ 27.5 การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 45.0 รายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 10,000 ร้อยละ 62.5 ไม่มีโรคประจำตัวร้อยละ 75.0 การใช้พืชกระท่อมส่วนใหญ่มีประวัติใช้พืชกระท่อมร้อยละ 100 ความถี่ในการใช้ทุกวันหรือเกือบทุกวันร้อยละ 75.0 รูปแบบการใช้น้ำต้มใบกระท่อมร้อยละ 75.0 เคี้ยวใบกระท่อมสดร้อยละ 75.0 การใช้พืชกระท่อมร่วมกับสิ่งอื่นร้อยละ 87.5 โดยสิ่งที่ใช้ร่วมส่วนใหญ่เป็น น้ำอัดลมร้อยละ 30.0 และเครื่องดื่มชูกำลังร้อยละ 22.5

ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับต่ำร้อยละ 95.0 หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ มีความรู้อยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 47.5 และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ มีความรู้อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 100.0 ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีทัศนคติอยู่ในระดับดี ร้อยละ 67.5 หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ส่วนใหญ่มีทัศนคติอยู่ในระดับดี ร้อยละ 92.5 และระยะติดตามมีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 92.5 และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 85.5 และหลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 85.0 และร้อยละ 87.5 ตามลำดับ

การเปรียบเทียบความแตกต่างความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมของกลุ่มตัวอย่างก่อนใช้โปรแกรมและหลังใช้โปรแกรม 8 สัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการบริโภค

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

พืชกระท่อม ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ p-value < 0.05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อม ทัศนคติต่อการใช้พืชกระท่อมและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้พืชกระท่อม ระหว่างก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม (n = 40)

ตัวแปร	$\overline{X}$	SD	t	p-value
ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม				
ก่อน	2.17	1.48	-4.05	<0.001*
หลัง	6.22	2.41		
ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม				
ก่อน	2.37	0.45	-0.31	0.002*
หลัง	2.69	0.27		
พฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม				
ก่อน	2.34	0.25	0.343	<0.001*
หลัง	2.03	0.21		

การเปรียบเทียบความแตกต่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมของกลุ่มตัวอย่างแต่ละช่วงเวลาระหว่างก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังการเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ด้วยการวิเคราะห์ Repeated measure ANOVA โดยตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น พบว่า 1) ข้อมูลของตัวแปรมีการแจกแจงปกติ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการวัดซ้ำแต่ละครั้งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ถือว่ามีความเหมาะสม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่า การทดสอบความแปรปรวน (Sphericity) ในการวัดซ้ำแต่ละครั้งไม่เป็น Compound Symmetry จึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอ่านการปรับค่า Degree of Freedom ของ Greenhouse-Geisser จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อย 1 คู่ ($F = 3028.67$, $df = 1$, p-value < 0.001) เมื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมเป็นรายคู่โดยวิธี Bonferroni พบว่า ความรู้หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ($\overline{X} = 6.22$, S.D. = 2.41) สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X} = 2.17$, S.D. = 1.48) ความรู้ระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ($\overline{X} = 12.67$, S.D. = 2.41) สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X} = 2.17$, S.D. = 1.48) และความรู้ระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ($\overline{X} = 12.67$, S.D. = 2.41) สูงกว่าหลังเข้า

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

ร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 6.22, S.D. = 2.41) สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้หลังการเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์และหลังระยะการติดตาม 12 สัปดาห์ ดีกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อย 1 คู่ (F = 8667.61, df = 1, p-value < 0.001) เมื่อเปรียบเทียบทัศนคติเป็นรายคู่ระหว่างก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ โดยวิธี Bonferroni พบว่า ทัศนคติหลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 2.69, S.D. = 0.27) สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X}$ = 2.37, S.D. = 0.45) ทัศนคติก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X}$ = 2.37, S.D. = 0.45) สูงกว่าระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ($\overline{X}$ =2.05, S.D. = 0.22) และทัศนคติหลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 2.69, S.D. = 0.27) สูงกว่าระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 2.05, S.D. = 0.22) สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีขึ้นหลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ แต่จะน้อยลงเมื่อติดตาม 12 สัปดาห์ และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม และระยะติดตาม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อย 1 คู่ (F = 9773.82, df = 1, p-value < 0.001) เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมเป็นรายคู่ ระหว่างก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ โดยวิธี Bonferroni พบว่า พฤติกรรมเสี่ยงหลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 2.03, S.D. = 0.21) น้อยกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X}$ = 2.34, S.D. = 0.25) พฤติกรรมเสี่ยงระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 1.91, S.D. = 0.18) ต่ำกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X}$ = 2.34, S.D. = 0.25) และพฤติกรรมเสี่ยงระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ($\overline{X}$ = 1.91, S.D. = 0.18) ต่ำกว่าหลังเข้าร่วมโปรแกรม ($\overline{X}$ = 2.03, S.D. = 0.21) สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมลดลงหลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการใช้กระท่อม ทัศนคติต่อการใช้กระท่อม และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้กระท่อมแต่ละช่วงเวลา ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม และระยะติดตาม (n = 40)

Variable	ss	df	ms	F	p-value
ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม	2243.40	1.859	1206.99	244.89	< 0.001*
ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อม	8.00	1.735	4.60	31.99	< 0.001*
พฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อม		1.68	2.35	42.87	< 0.001*

Greenhouse-Geisser *นัยสำคัญที่ระดับ 0.05

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า หลังเข้าร่วมโปรแกรม 8 สัปดาห์ กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < 0.001, Effect size (Cohen's d) = 1.25) และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในระยะติดตาม 12 สัปดาห์ โดยร้อยละของผู้ที่มีความรู้ระดับสูงเพิ่มจากร้อยละ 5.0 ก่อนการทดลองเป็นร้อยละ 100.0 ในระยะติดตาม ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมดีขึ้นหลังเข้าร่วมโปรแกรม (p-value < 0.01, Effect size (Cohen's d) = 0.68) แต่ลดลงเล็กน้อยในช่วงติดตาม แม้ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 92.5 ส่วนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมลดลงอย่างมีนัยสำคัญหลังเข้าร่วมโปรแกรม (p-value < 0.001, Effect size (Cohen's d) = 1.05) และคงอยู่ในระดับปานกลางในระยะติดตาม ร้อยละ 87.5 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โปรแกรมสามารถเพิ่มความรู้และลดพฤติกรรมเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ผลต่อทัศนคติมีแนวโน้มลดลงเมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจต้องการการเสริมแรงเพิ่มเติมในระยะยาว ผลการศึกษานี้สะท้อนถึงประสิทธิผลของโปรแกรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผ่านกระบวนการเชิงสุขศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เข้าร่วมโปรแกรม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัด ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็กและมาจากพื้นที่เดียวซึ่งอาจส่งผลต่อความสามารถในการนำผลไปใช้ทั่วไป ทั้งนี้ไม่มีกลุ่มเปรียบเทียบทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบผลของโปรแกรมกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการแทรกแซงได้ การใช้แบบประเมินตนเองอาจมีอคติจากการตอบ และระยะติดตามเพียง 12 สัปดาห์ อาจไม่เพียงพอในการประเมินผลในระยะยาว จึงควรมีการศึกษาต่อเนื่องในกลุ่มประชากรที่หลากหลายและมีขนาดใหญ่ การออกแบบการวิจัยแบบมีกลุ่มเปรียบเทียบ และติดตามผลในระยะเวลานานขึ้น เพื่อยืนยันประสิทธิผลของโปรแกรม

อภิปรายผลการวิจัย

ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม และระยะติดตาม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า ความรู้หลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนทดลอง ความรู้ระยะติดตามสูงกว่าก่อนทดลอง และยังสูงกว่าหลังเข้าร่วมโปรแกรมด้วย แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมสามารถเพิ่มความรู้เกี่ยวกับกระท่อมได้อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมมีผลต่อเนื่องในระยะยาว เมื่อเปรียบเทียบระยะติดตามกับหลังเข้าร่วมโปรแกรม พบว่าความรู้เกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมในระยะติดตามยังคงเพิ่มขึ้นและสูงกว่าหลังเข้าร่วมโปรแกรม และผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จที่มิได้จำกัดอยู่เพียงระยะสั้น แต่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาความรู้ของกลุ่มตัวอย่างให้สามารถนำไปต่อยอดได้อย่างต่อเนื่อง โดยลักษณะเด่นของโปรแกรม คือ การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับพืชกระท่อมอย่างเป็นระบบ รวมถึง

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

การติดตามผลในระยะยาวผ่านการกระตุ้นและทบทวนความรู้ โดยการจัดส่งสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบโปสเตอร์ให้ความรู้เกี่ยวกับพืชกระท่อมผ่านช่องทางสื่อสารออนไลน์ เช่น กลุ่ม Line ซึ่งเอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูลและการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของ รพีพัฒน์ รักกุศล และคณะ (2568) ที่พบว่า โปรแกรมส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนช่วยเพิ่มความมุ่งมั่นในการปฏิเสธการใช้พืชกระท่อมในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยจังหวัดนครราชสีมา โดยกิจกรรมที่ออกแบบอย่างเป็นระบบสามารถส่งเสริมทั้งความรู้และพฤติกรรมที่เหมาะสมเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ[11] และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ อัษฎาวุฒิ โยธาสุภาพ และคณะ (2567) ที่พบว่า ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพืชกระท่อมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มวัยแรงงานในพื้นที่ตลาดไท จังหวัดปทุมธานี จึงควรมีการดำเนินการลดพฤติกรรมเสี่ยง โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมความรู้และปรับทัศนคติ เพื่อป้องกันการใช้พืชกระท่อมอย่างไม่เหมาะสม[12] ขณะเดียวกันงานวิจัยของ บุษกร คงคา และคณะ (2566) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในการดื่มน้ำกระท่อมของนักศึกษาชาย โดยพบว่า ความรู้และทัศนคติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ[13] สรุปได้ว่า หลังเข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มตัวอย่างมีความรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากกิจกรรมให้ความรู้และมีการกระตุ้นโดยใช้สื่อความรู้ส่งผ่านทาง Line group อย่างสม่ำเสมอ

ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคพืชกระท่อมของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ โดยทัศนคติหลัง 8 สัปดาห์สูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่าระยะติดตาม สะท้อนว่า โปรแกรมช่วยปรับทัศนคติในระยะสั้นได้ชัดเจน แต่หากไม่มีการติดตามหรือทบทวนเพิ่มเติม ทัศนคติอาจลดลงในระยะยาว เนื่องจากการใช้พืชกระท่อมอาจเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ฝังแน่น ทำให้ยากที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ในระยะเวลาสั้นๆ การให้ความรู้เรื่องพืชกระท่อมอาจขัดแย้งกับความเชื่อและประสบการณ์ของเกษตรกร แม้จะได้รับความรู้จากโปรแกรม แต่กลุ่มเกษตรกรอาจยังคงมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อม เพราะเมื่อได้รับความรู้ที่ถูกต้องและเพียงพอก็จะส่งผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี โดยเฉพาะการให้ความรู้เรื่องประเภทของพืชกระท่อม ระยะเวลาการออกฤทธิ์ของพืชกระท่อม ประโยชน์-โทษจากการใช้พืชกระท่อม ผลกระทบจากการใช้พืชกระท่อม และกิจกรรมชวนคิด สู่หนทางสุขภาพดี ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ บุปผา ใจมั่น และคณะ ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อทัศนคติการใช้พืชกระท่อมของวัยรุ่น พบว่า โปรแกรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการใช้กระท่อมในกลุ่มวัยรุ่น โดยวัดทัศนคติในหลายช่วงเวลา (ก่อนทดลอง-หลังทดลอง-ติดตาม 4 สัปดาห์) พบการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในทัศนคติของกลุ่มทดลองเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม ผลชี้ว่า โปรแกรมการให้ความรู้แบบมุ่งเป้าต่อเยาวชน การกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเสริมแรงบวกสามารถปรับทัศนคติได้ในระยะสั้น แต่การติดตามระยะยาวยังจำเป็น[14] และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ อัษฎาวุฒิ โยธาสุภาพ และคณะ (2567)

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

ที่พบว่า ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพืชกระท่อมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มวัยแรงงานในพื้นที่ตลาดไท จังหวัดปทุมธานี จึงควรมีการดำเนินการลดพฤติกรรมเสี่ยง โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมความรู้และปรับทัศนคติ เพื่อป้องกันการใช้พืชกระท่อมอย่างไม่เหมาะสม[12] สรุปได้ว่า ทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคกระท่อมโดยมีการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวโดยหลังโปรแกรม 8 สัปดาห์ มีทัศนคติที่ดีขึ้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปในระยะติดตามคะแนนทัศนคติลดลง แสดงให้เห็นถึง การส่งเสริมทัศนคติยังไม่ฝังลึกเท่ากับความรู้ ซึ่งอาจจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลในบริบทของชุมชนไม่ว่าจะเป็นมิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และชุมชน เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนทัศนคติต้องการแรงสนับสนุนทางสังคมและการสื่อสารต่อเนื่องจากหลายแหล่ง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อน ครอบครัว ผู้นำชุมชน

พฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วม 8 สัปดาห์ และระยะติดตาม 12 สัปดาห์ โดยพบว่าพฤติกรรมเสี่ยงหลัง 8 สัปดาห์ลดลงจากก่อนทดลอง พฤติกรรมระยะติดตาม 12 สัปดาห์ต่ำกว่าก่อนทดลอง และยังต่ำกว่าหลัง 8 สัปดาห์ด้วย แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องจากเดิมอยู่ในระดับเสี่ยงมาก สู่ระดับที่ดีขึ้นหลังได้รับโปรแกรมและในระยะติดตาม อาจกล่าวได้ว่าถ้าได้รับความรู้ที่ถูกต้องและเพียงพอก็จะส่งผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีและส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมที่ดีขึ้นตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษาของ รพีพัฒน์ รักกุศล และคณะ (2568) โปรแกรมส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนช่วยเพิ่มความมุ่งมั่นในการปฏิเสธการใช้พืชกระท่อมในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยจังหวัดนครราชสีมา โดยกิจกรรมที่ออกแบบอย่างเป็นระบบสามารถส่งเสริมทั้งความรู้และพฤติกรรมที่เหมาะสมเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ กุสมาลย์ น้อยผา และคณะ (2565) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชกระท่อมในการดูแลตนเองของประชาชนในพื้นที่อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้ การรับรู้ประโยชน์ และทัศนคติ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชกระท่อมในการดูแลตนเองระดับปานกลาง และผลวิจัยแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องผ่านสื่อและบุคคลสามารถส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมได้[15] สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเมื่อได้รับโปรแกรมมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคพืชกระท่อมลดลงอย่างต่อเนื่องสะท้อนว่า โปรแกรมมีผลต่อการปรับพฤติกรรมมากกว่าทัศนคติอาจเพราะเกิดจากการสร้างบรรทัดฐานใหม่ในกลุ่มตัวอย่างหรือชุมชนย่อย

โดยสรุป ความรู้ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและเชิงอ้อมผ่านทัศนคติ ซึ่งทัศนคติมีบทบาทเป็นตัวกลาง แต่อาจถูกแรงต้านจากบริบทของสังคม วัฒนธรรม ทั้งนี้ ถ้าจะให้พฤติกรรมคงอยู่แม้ทัศนคติไม่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมและสิ่งแวดล้อม การศึกษานี้มีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านการออกแบบการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง โดยการศึกษานี้ไม่มีกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมการทดลอง ทำให้ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็น

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

ผลจากโปรแกรมหรือจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ การมีกลุ่มเปรียบเทียบจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของการอ้างเหตุผลเชิงสาเหตุ และลดความเป็นไปได้ของการตีความผลในทิศทางที่ผิด 2) กลุ่มตัวอย่างมีขนาดจำกัดและมาจากพื้นที่เดียว โดยพื้นที่ศึกษาอาจมีลักษณะเฉพาะด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่นี้อาจมีลักษณะเฉพาะที่ไม่สามารถเป็นตัวแทนของเกษตรกรในพื้นที่อื่นได้ 3) ข้อจำกัดด้านระยะเวลาและการติดตามการติดตามผลเพียง 12 สัปดาห์ อาจไม่เพียงพอสำหรับการประเมินผลกระทบในระยะยาว โดยเฉพาะในด้านความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรส่งเสริมการสร้างความตระหนักรู้ในสังคมเกี่ยวกับพืชกระท่อมและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานผ่านสื่อและกิจกรรมต่างๆ

2. ควรพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปิดให้ประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมได้ เพื่อเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้อง

3. ควรจัดโครงการประชาสัมพันธ์และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับกระท่อมทั้งประโยชน์และโทษจากการใช้กระท่อม เพื่อให้สามารถตัดสินใจใช้ได้อย่างมีข้อมูลที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการบริโภคพืชกระท่อมในกลุ่มเกษตรกร เช่น สภาพแวดล้อมและสภาพครอบครัว เพื่อให้เข้าใจสาเหตุที่สนับสนุนการใช้พืชกระท่อมได้อย่างครอบคลุม

2. ควรมีการติดตามผลระยะยาวและให้ความรู้เกี่ยวกับพืชกระท่อมอย่างต่อเนื่องเพื่อสนับสนุนการปรับเปลี่ยนทัศนคติในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต้องใช้เวลา

3. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การศึกษาในกลุ่มอายุ เพศ หรือภูมิภาคที่แตกต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและแม่นยำยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. Cinosi E, Martinotti G, Simonato P, Singh D, Demetrovics Z, Roman-Urrestarazu A, et al. Following "the Roots" of Kratom (Mitragyna speciosa): The Evolution of an Enhancer from a Traditional Use to Increase Work and Productivity in Southeast Asia to a Recreational Psychoactive Drug in Western Countries. (2314-6141 (Electronic)).

DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

2. Singh D, Narayanan S, Vicknasingam B, Corazza O, Santacroce R, Roman-Urrestarazu A. Changing trends in the use of kratom (Mitragyna speciosa) in Southeast Asia. Hum Psychopharmacol 2017; 32(3).
3. พระราชบัญญัติพืชกระท่อม 2565. ราชกิจจานุเบกษา. 2565; 139(52 ก): 1-14.
4. กุสุมาลย์ น้อยผา, วิทวัส หมาดอี, สรายุทธ หวังเกตุ และคณะ. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชกระท่อมในการดูแลตนเองของประชาชนในพื้นที่อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารหมอยาไทยวิจัย; 8(2): 81-98.
5. Manop Kanato, Kanittha Thaikla, Sawitri Assanangkornchai, Chitlada Areesantichai, Sayamol Charoenratana, Poonrut Leyatikul, et al. Report on the results of a household survey to estimate the population of drug users in Thailand in 2019; 2019.
6. A B. Social Learning Theory. Prentice Hall; 1977.
7. Assanangkornchai, S., Arunpongpaisal, S., & Kittirattanapaiboon, P. (2013). The ASSIST-linked brief intervention for hazardous and harmful substance use: manual for use in primary care. (2nd ed.). Nonthaburi, Thailand: Kunathai.(in Thai)
8. Bloom BS. Handbook on formative and summative evaluation of student learning. 1971.
9. Best JW. Research in Education. 3rd. Engle Wood Cliff: NJ Prentice Hall; 1977.
10. Turner R, Carlson L. Indexes of Item-Objective Congruence for Multidimensional Items. International Journal of Testing 2003; 3: 163-71.
11. รพีพัฒน์ รักกุศล, สายสุนีย์ เลิศกระโทก, พริ้งพลอย นันทพรศิริพงศ์, และคณะ. ผลของโปรแกรมส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนต่อความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิเสธการใช้พืชกระท่อมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา.วารสารวิจัยการพยาบาลและการสาธารณสุข; 5(1): e270378.
12. อัษฎาวุฒิ โยธาสุภาพ, แก้วกาญจนา บุญมาสีใส, ศิริรัตน์ คำเนียม, และคณะ. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคพืชกระท่อมของประชากรกลุ่มวัยแรงงานในพื้นที่ตลาดไท จังหวัดปทุมธานี. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ; 17(2): 269-283.
13. Ninbarun P, Buranakiti A, Thanchuman S, Wongsuntorn K, Sriwong T, Buayairuksa R, et al. Factors Related to Risky Behavior Related to Kratom Use among Male Students at a Public University. Journal of Health Science Boromarajonani College of Nursing Sunpasitthiprasong 2024; 8(2): e270974.

วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม 2568
Research and Development Health System Journal
Vol.18 No.3 Sep - Dec 2025
DOI: https://doi.org/10.64962/rdhsj.v18i3.2025.275592

14. บุปผา ใจมั่น, พิชญานิกา เชื้อกาญจน์, เกษราภรณ์ เคนบุปผา, และคณะ. ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อทัศนคติการใช้พืชกระท่อมของวัยรุ่น. วารสารสภาการพยาบาล 2025; 40(03): 427-47.

15. Mard-e KNW, Hwangket S, Damkra A. Factors Related to Self-treatment with Kratom of People in Khanom District, Nakhon Si Thammarat Province. Journal of Traditional Thai Medical Research 2022; 8(2).